Tænketanken Fremtidens Biblioteker

Kort projektbeskrivelse/uddrag:

Fremtidsforandrende ældrefællesskaber

Et projekt om **Verdensmål, lokale, fællesskaber og folkebiblioteker**

Resumé

Med dette projekt ønsker vi at udvikle og opbygge lokale handlefællesskaber for ældre, der arbejder målrettet for at realisere FN's verdensmål med folkebibliotekerne som værdifuld ramme

Projektet vil både udvikle metoder og opbygge reelle, lokale ældrefællesskaber omkring verdensmålsaktiviteter i Syv pilotkommuner samt udbrede erfaringer og metoder på tværs af hele landet, så flere fællesskaber igangsættes. Alt sammen med FN's verdensmål for bæredygtig udvikling som mål og middel. Nogle steder kan aktiviteterne handle om affald og cirkulær økonomi, andre steder rent vand, ligestilling, repair caféer, grønne områder, klimalæseklubber, debatmøder, generationsmøder med skoler, verdensmålsskoler, børnehaver og uddannelsesinstitutioner mm. Det er centralt, at handlefællesskaberne er drevet af de ældres egne interesser, lokale virkelighed, præferencer og oplevelsen af at kunne bidrage til fællesskabet og være med til at omsætte verdensmål til lokale handlinger.

Med projektet vil vi:

1: Mobilisere og involvere ældre i at realisere FN's Verdensmål som aktive deltagere og medskabere af nye løsninger, initiativer og lokale og konkrete hverdagshandlinger.

2: Øge ældre borgeres trivsel og livskvalitet ved at skabe en ramme, hvor de kan bringe egne ressourcer i spil gennem nye lokale fællesskaber

3: Styrke bibliotekernes aktivt lokalt involverende og fællesskabsskabende rolle og kompetencer overfor ældremålgruppen og i forhold til FN's Verdensmål

Tænketanken Fremtidens Biblioteker har siden 2012 skabt ny viden, handling og debat om bibliotekernes rolle i vores videns- og velfærdssamfund. Blandt andet gennem en række projekter ude på bibliotekerne, der udvikler ny viden og nye løsninger i samspil med lokale aktører. En viden, der skal være med til at udvikle bibliotekernes rolle som central kulturinstitution med nærværende og relevante kulturtilbud til hele befolkningen.

Tænketanken er primært finansieret af folkebiblioteker og biblioteksorganisationer, der bidrager økonomisk og deltager i udvikling af projekter og viden.

Motivation

FN's Verdensmål er blevet en katalysator af stor kraft for nyskabende løsninger og fællesskaber. Tusindvis af aktører bidrager på forskellige niveauer og måder til den bæredygtige udvikling. Særligt for børn og unge findes der adskillige indgange, projekter og platforme, som engagerer dem i Verdensmålene. Til trods for at mange ældre har ressourcerne, tiden og bekymringer om fremtiden, findes der kun få tiltag, der gør ældre til centrale aktører i indsatsen for at understøtte FN's verdensmål. Vi ser store muligheder i at inddrage ældre som aktører for den bæredygtige udvikling og dermed åbne for mere lokalt engagement, demokratiske deltagelse, medindflydelse og nærhed mellem mennesker. Ældre skal have mulighed for bidrage til helheden ved netop at bringe deres egne ressourcer i spil og deltage i nye meningsfulde fællesskaber.

FN's Verdensmål for bæredygtig udvikling er en oplagt sag for ældre at samles om. Folkebibliotekerne kan være deres møderum i bred forstand. For at nå Verdensmålene er det oplagt at mobilisere endnu flere af de kræfter,

som eksisterer rundt om i landet. Men der mangler rammer og initiativer, som gør det let og tilgængeligt for ældre at engagere og involvere sig.

De danske folkebibliotekers centrale placering i lokalsamfundet udgør et naturligt og inkluderende mødested for borgerne. Der er lige adgang for alle, og borgerne opfatter bibliotekerne som troværdige, demokratiske og ikke-kommercielle.

Ved at skabe rammer og facilitere lokale handlefællesskaber kan der udspringe nye initiativer for og sammen med de ældre forankret i FN's Verdensmål. Udover et lokalt mødested får de ældre også adgang til viden, folkeoplysning og adgang til at tilegne sig ny viden og udvikle kompetencer relateret til verdensmålene samt inspiration til at aktivere egne ressourcer. Selv om man ikke længere er aktiv på arbejdsmarkedet er det stadig vigtigt at have mulighed for at lære og lære fra sig og selv være del af løsningen. Det skaber højere motivation, trivsel og livskvalitet.

Formål og målsætninger

Projektets formål er at udvikle, opbygge og udbrede handlefællesskaber for ældre på tværs af landet omkring FN's verdensmål for herigennem at styrke ældres mulighed for at udvikle og deltage i meningsfulde lokalt forankrede handlefællesskaber, samtidigt med at de engagerer sig som medborgere. De lokale handlefællesskaber skal bidrage til de ældres oplevelse af, at de sammen kan være med til at gøre en forskel - både i det lokale og det globale.

Projektets centrale målsætninger:

- At mobilisere og involvere ældre i at realisere FN's Verdensmål som aktive deltagere og medskabere af nye løsninger, initiativer og lokale og konkrete hverdagshandlinger.
- At øge ældre borgeres trivsel og livskvalitet ved at skabe en ramme, hvor de kan bringe egne ressourcer i spil gennem nye lokale fællesskaber
- At skabe et vedvarende engagement blandt deltagerne, så de fortsætter indsatsen for verdensmålene i fællesskaberne.
- At øge fokus på at ældre borgere, der har forladt arbejdsmarkedet, er en vigtig ressource i forhold til at understøtte samfundets bæredygtige udvikling.
- At styrke bibliotekernes aktivt lokalt involverende og fællesskabsskabende rolle og kompetencer overfor ældremålgruppen og i forhold til FN's Verdensmål

Projektet arbejder ikke kun med projektmålsætninger for ældre, verdensmål og biblioteker men er i lige så høj grad med til at opfylde FN's verdensmål i sig selv. Det drejer sig bl.a. om:

Sundhed og trivsel (Verdensmål 3):
Ældres sundhed og trivsel hænger tæt sammen med at være aktiv og kunne bidrage til og indgå i fællesskaber.

Kvalitetsuddannelse (Verdensmål 4):
Alle mennesker har brug for at lære hele livet – også ældre. Når vi lærer og oplever sammen, skaber vi fællesskaber og ny viden.

Stærke lokalsamfund (Verdensmål 11):
Byer og lokalsamfund skal være inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige. Det kræver gode og trygge faciliteter, rammer og tilbud, der er tilpasset lokale behov. De lokale biblioteker kan spille en central rolle i dette arbejde.

Partnerskaber for handling (Verdensmål 17):
Samarbejder med andre lokale aktører, både omkring verdensmål, ældre og fællesskaber, er forudsætningen for at opfylde Verdensmålene.

Målgruppen

Målgruppen er bredt defineret og dækker alle ældre efter pensionsalder. Der arbejdes således ikke med øvre eller nedre aldersgrænser. Hvis der er interesse blandt ældre lige før pensionsalder, vil dette også være en mulighed, særligt i lyset af at flere ældre trækker sigt delvist tilbage fra arbejdsmarkedet samt at deltagelse i fællesskaber kan virke forebyggende mod bl.a. ensomhed[1].

Det estimeres, at der i projektets pilotfase vil være syv deltagende biblioteker med hver mindst én gruppe af ældre på ca. 15 personer. I projektets udrulningsfase vil der yderligere komme ca. 30 biblioteker til. Der vil i minimum ét pilotbibliotek være fokus på udsatte ældre som primærmålgruppe.

Endeligt er biblioteksansatte (udviklingsmedarbejdere, ledelse og formidlingsmedarbejdere), deres kompetencer og deltagelse en vigtig del af projektet og opnåelse af målsætninger samt lokale samarbejdspartnere.

Baggrund: Det gode ældreliv - bæredygtighed, handling og fællesskaber

Der har de seneste år været et stigende fokus på den aldrende befolkning primært pga. den forventede demografiske udvikling, hvor andelen af ældre i befolkningen stiger. Det kommer til at få samfundsøkonomiske konsekvenser. De ældre lever længere, og andelen af ældre i befolkningen vokser[2]. Men det er ikke kun den voksende aldrende befolkning, der er spot på. Der også fokus på, at alderdommen i sig selv er i forandring. Det at være ældre i dag er markant anderledes end for blot 20-30 år siden. For ikke blot lever vi længere, der er også helt andre forventninger til og opfattelser af, hvad det gode ældreliv er.

Det gode ældreliv indebærer for mange at kunne fortsætte med at leve det liv, som man har været vant til. Forskning i trivsel peger blandt andet på: 1) Velfungerende sociale relationer, 2) Engagement/flow, 3) At bidrage, 4) At opleve sig kompetent og 5) Oplevelse af mening som prædiktorer for/elementer af trivsel[3]. Med andre ord et velfungerende socialt liv med aktiv deltagelse i samfundet, og hvor den enkelte er noget for andre, bruger egne evner, bidrager, lærer, udvikler sig og deltager i meningsfulde, sociale aktiviteter. VIVE beskriver i '12 scenarier for fremtidens ældre' alderdommen som "det sene voksenliv". Altså et langt liv, og for de fleste en god og aktiv alderdom, hvor man stadig lærer og er med til at bidrage på andre måder end gennem arbejdslivet. Disse faktorer kan rammes via projektet.

Der er således en række uudnyttede ressourcer, der ligger i det lange liv og i den voksende ældre befolkning. Mange af de nyeste analyser af og prognoser for den aldrende befolkning overser det potentiale og de ressourcer, der findes hos den voksende gruppe af seniorer. Der er en reel mulighed for, at ældre i fremtiden vil have en gennemsnitligt bedre funktionsevne, og mange ældre vil i højere grad have lyst til og mulighed for at bidrage efter

---

[1] Projektet Ældrefællesskaber & Biblioteker (2017) peger på de forebyggende perspektiver ved meningsfulde fællesskaber på bibliotekerne.

[2] Sundhedsstyrelsens Ældreprofil 2019 Ældres Sundhed og Trivsel tegner et billede af en ældrebefolkning, der lever længere, og andelen af ældre i befolkningen vokser. Gruppe over 75 år bliver langt større, og gruppen over 85 år vil vokse betragteligt.

3 Simon E. Nygaard & Jan Tønnesvang, 2013, Bæredygtig trivsel – et integrativt perspektiv.
WHO definerer 'sund aldring' som en proces, hvor ældres funktionsevne og kapacitet udvikles og vedligeholdes, så trivsel fastholdes i høj alder. Fokus er både på funktionsevne og helbred, der gør det muligt at gøre det, der er værdifuldt for én herunder at lære, udvikle sig og træffe beslutninger, at opbygge og vedligeholde sociale relationer samt bidrage til samfundet. (Sundhedsstyrelsen, 2019, Gode ældreliv med sundhed og trivsel)

endt arbejdsliv og i højere grad selv være med til at definere, hvad der er meningsfuldt (VIVE, 2020, 12 scenarier for fremtidens ældre).

Ældre, fællesskaber og 'bæredygtig trivsel'

FN's Verdensmål har i en årrække være en driver i fællesskaber om udviklingen af nye løsninger inden for social, økonomisk og klimamæssig bæredygtighed. Men i Danmark finders der stadig kun få muligheder for at engagere sig de ældre specifikt.

Ældres opfattelser af verdens udviklingskurs og engagement i bæredygtighedsdagsordenen er et stærkt underapporteret område. Vi har meget lidt viden. Den seneste undersøgelse af området peger på, at de ældre i højere grad end andre målgrupper bekymrer sig om fremtiden ift. den økonomiske og den sociale udvikling (Moos-Bjerre Analyse, 2020, Sustainometer)[4]. Men bekymringerne rækker også længere, da det for mange handler om, hvilken verden man efterlader til sine børn og børnebørn. Med alderen begynder ting som ansvar, etik og moral overfor børnebørnene at fylde mere[5], herunder også ansvaret for at være med til at skabe en bedre verden.

Forskere peger på, at det kan være godt at skride til handling i fællesskab med andre og kanalisere følelserne over i handlinger. Det at gøre noget sammen og gøre tingene på nye måder kan føre til nye kompetencer og større tilfredshed. Der bliver skabt håb og en oplevelse af, at man er med til at påvirke udviklingen. Men andre ord: Større trivsel og højere livskvalitet[6].

Projektets opbygning, faser & aktiviteter

Projektet er struktureret som et forandringsprojekt, der er iterativt og lærende for at skabe de bedst mulige lokale løsninger for de ældre selv, de involverede samarbejdspartnere og folkebibliotekerne. Med en kobling af ny viden, lokal kapacitetsopbygning hos både ældre borgere og bibliotekspersonale og metoder fra designtænkning udvikler og afprøver ældre i fællesskab med bibliotekets ansatte og andre relevante lokale aktører koncepter for lokale aktiviteter, der kan være med til at omsætte FN's verdensmål. Der opbygges nye lokale fællesskaber omkring aktiviteter, hvor verdensmålene fungerer både som mål og middel. Det sker i 7 pilotkommuner.

Projektet strækker sig over to år og fire måneder og forløber i fire overordnede faser.

Fase 1: Opstart: Intern organisering, viden, læring og formidling (februar 2021 – juni 2021)

Projektets opstartsfase varer 5 måneder og skaber endelig organisering, formidlingsplatforme, fælles fokus, læring, viden og engagement.

Fase 2: Ældre udvikler lokale verdensmålsaktiviteter og fællesskaber på 7 biblioteker (juli – april. 2022)

Projektets udviklings- og pilotfase varer 10 måneder og involverer ca. 105 ældre deltagere, 7 pilotbiblioteker og andre lokale aktører som f.eks. lokale frivillige foreninger. Vi udvikler aktiviteter og skaber handlefællesskaber omkring verdensmålene og bygger grundlaget for lokal forankring og national spredning.

---

[4] Samtidig viser undersøgelsen, at de ældre borgere i alderen 65 år + er blandt de mest klimavenlige i deres adfærd. De deler på mange områder en høj klimavenlig adfærd med de yngste (15-24-årige), Moos-Bjerre Analyse, 2020

[5] Artikel i Panorama, 2019, Bedsteforældre som klimaambassadører

[6] Psykolog Simon E. Nygaard omtaler dette som bæredygtig trivsel, hvor motivation, trivsel og forandring (bæredygtige handlinger) kan hænge sammen, (Nygaard & Tønnesvang, 2013)

Fase 3: National udrulning i 30 kommuner (Maj 2022 – dec.2022)

Fase 3 har fokus på formidling og national udrulning. Projektet udrulles på nationalt plan i 3-4 loops à ca. 8 nye biblioteker ad gangen. Fasen varer 8 måneder.

Fase 4: Resultatformidling, evaluering & forankring & mobilisering (jan - april 2023)

Projektets sidste fase har fokus på slutformiling, projektevaluering og forankring af indsatsen. Denne fase varer 4 måneder. Der gennemføres resultatevaluering på projektets målsætninger, succeskriterier og effekt samt procesevaluering med fokus på læringer og erfaringer.

Partnerskaber & organisering

Projektet er forankret i et stærkt tværfagligt partnerskab meld projektpartnere fra både biblioteker, kommuner, ældreorganisationer, forskere og verdensmålsorganisationer.

Styregruppe:

Danmarks Biblioteksforening ved direktør Michel Steen-Hansen
Ældre Sagen ved stabschef og ansvarlig for Ældre Sagens Klimaindsats Tina Fogh Aagaard
Verdens Bedste Nyheder ved Engagementschef Clara Halvorsen
Vejle Kommune ved Kultur- og sundhedsdirektør Sofie Plenge
Forbundet Kultur og Information, formand Tine Segel
Tænketanken Fremtidens Biblioteker ved leder Lotte Hviid Dhyrbye

Projektgruppe:

Projektgruppe består af en projektleder fra Tænketanken, deltagende pilotbiblioteker, ressourcepersoner (løbende), opgaveløsere samt UNESCO DANMARK med fokus på muligt samarbejde med verdensmålsskoler.

Pilotbiblioteker:

Ballerup Bibliotekerne, Horsens kommunes Biblioteker, Roskilde Bibliotekerne, Rudersdal Bibliotekerne, Stevns Biblioteker, Viborg Bibliotekerne og Aarhus Bibliotekerne

Formidlingspartnere:

Projektet har fokus på at nå bredere ud til målgruppen generelt og prioriterer faglig formidling gennem bred primært national vidensprednng af projektet i de forskellige faser.

FIK: Forbundet Kultur Information
BCF: Bibliotekschefforeningen
UNESCO DANMARK
Verdens Bedste Nyheder

Ressourcepersoner:

Der vil blive inddraget en række ressourcepersoner, både forskere og praktikere, i projektets forskellige faser og afhængigt af de behov, der opstår undervejs i projektet.

Projektets metodiske ramme til handling, involvering & mobilisering

Projektets primære metodiske tilgang er designtænkning i udvikling af lokale handlefællesskaber. Denne metode er i forvejen kendt og anvendt på folkebibliotekerne. Med designtænkning kan man hurtigt udvikle og teste koncepter i flere omgange i lærende iterationer og med høj grad af inddragelse af de mennesker, det handler om. En klassisk designtænkning starter med en kortlægning af de ældres behov, og efter research og analyse udvikler

ældre, biblioteker og andre relevante lokale samarbejdspartnere prototyper og eksperimenter for at sikre, at vi rammer en form, der senere vil kunne overføres til drift[7].

Metoden indebærer, at vi ikke på forhånd ved hvilke handlinger, aktiviteter og fællesskaber, som skal udvikles, afprøves og spredes. Det afhænger af de ældre selv, og hvad som er meningsfuldt i forhold til deres lokale virkelighed, præferencer og motivation for at handle i fællesskaber. Oplevelse af selvbestemmelse hænger sammen med både en højere grad af motivation, trivsel og engagement. Samtidig er der integreret forankringstiltag, der skal sikre at handlefællesskaberne fortsætter drevet af de ældres eget engagement.

Evaluering

Den primære projektevaluering er tilrettelagt som virkningsevaluering. Virkningsevaluering har fokus på, hvad der virker (og hvad der ikke virker) for hvem, hvordan og under hvilke omstændigheder. Med virkningsevaluering handler det altså ikke kun om at evaluere selve virkningen, men i lige så høj grad at identificere de forhold, der undervejs har betydning for, om de igangsatte aktiviteter virker efter hensigten og hvorfor.

Der er fokus på:

- Projektets centrale målsætninger og succeskriterier
- Empowerment, livskvalitet og trivsel gennem handlefællesskaber
- Vedvarende engagement
- Bibliotekerne lokale rolle som aktivt opsøgende og fællesskabende aktør

Slutevaluering:

Slutevaluering af projektet bliver med fokus på målopfyldelse (aktivitetsmål og kvalitetsmål), relevans, effekter, bredere samfundsmæssig værdiskabelse og læringer ved projektets pilotfase og udrulningsfase. Evalueringen baseres på interviews med projektdeltagere (målgruppe, biblioteker (ledelse/medarbejdere) og samarbejdspartnere), spørgeskemaer mm.

Forankring:

Et væsentligt princip ved den valgte metode (design tænkning) er, at projektet forankres lokalt og kan fortsætte efter endt projektperiode[8]. Der det centralt allerede fra start at have fokus på forankring og have et løbende fokus på den blivende værdi.

Et andet centralt forankringselement er at sikre forankring gennem kapacitetsopbygning af både ældre og fagligt personale. Fokus på og evne til at skabe fællesskaber omkring verdensmål for ældre gør, at indsatsen kan blive en blivende del af de deltagende kommuners biblioteksvæsener. Tænkningen er, at der overføres, trænes og opbygges så mange kompetencer som muligt på bibliotekerne og hos de ældre mhp. at blive en varig indsats, der ikke stopper, når projektet er slut.

---

7 Tilgangen er allerede udbredt på folkebibliotekerne, og det internationale toolkit: "Design Thinking for Libraries", udviklet af Aarhus Kommunes Biblioteker sammen med IDEO og Chicago Public Libraries, vil blive anvendt.

[8] I projekt Ældrefællesskaber & Biblioteker fortsatte fire ud af fire projektbiblioteker med indsatsen, da forankring var et bærende metodisk element.

OPSUMMERING:

Hvad står vi tilbage med når projektperioden er forbi:

- Minimum 37 biblioteker i Danmark driver aktive ældrefællesskaber for Verdensmålene
- Minimum 550 ældre borgere i Danmark er – eller har været - engageret i fællesskaber for Verdensmålene
- Minimum 105 ældre borgere og 37 biblioteksansatte er klædt på til at agere mentorer for nye biblioteker og ældre, der ønsker at komme i gang (en bevægelse sat i gang)
- Afprøvet Viden, kommunikerbare vejledninger og metoder til brug for endnu flere biblioteker og andre kulturinstitutioner, der ønsker at være med til at omsætte FN's verdensmål i hverdagen
- Minimum 70 omtaler i lokale aviser, 5 nationale og 4 faglige artikler om ældre borgeres bidrag til at omsætte FN's verdensmål

"Bæredygtighed bliver aldrig forældet", Steen Hildebrandt i 'Danmark og Verdensmålelen'